

Medaile a ceny udělené Učenou společností České republiky při 25. výročí jejího založení

Učená společnost České republiky, která v těchto dnech slaví 25 let své existence, na XXV. valném shromáždění 20. května 2019 ve Velké aule Karolina v Praze udělila medaile za zásluhy o rozvoj vědy a ceny vědcům, pedagogům a talentovaným středoškolským studentům.

Medaile za zásluhy o rozvoj vědy Societas Scientiarum Bohemica, Ad. Laudem et Honorem

● prof. Ing. Jan Jeník, CSc. (*1929)
Jan Jeník je čtenářům Živy blízce známá osobnost geobotaniky, ekologie krajiny, lesnictví a ochrany přírody (více o něm také např. v Živě 2019, 1: IV–VII).

Jako vědec, učitel a popularizátor vědy uplatňuje syntetický přístup, umožňující propojovat poznatky různých oborů do komplexního obrazu fungování světa, v němž žijeme. Jeho odborný záběr a praktická zkušenost sahá od rovníku k arktickým oblastem, od suchých savan nebo skalních stepů po mokřady včetně rašeliníšť, od mořských břehů po velehory. Podílel se na programu UNESCO Člověk a biosféra, teoretický ekologický výzkum vždy spojoval s jeho praktickým využitím. Patří mezi zakladatele mnoha našich velko- i maloplošných chráněných území.

Do r. 1971 působil na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy a jako hostující profesor na univerzitách v Afghánistánu (1962), Ghaně a Tanzanii (1964–67). Když musel z politických důvodů Univerzitu Karlovu opustit, přešel do Botanického ústavu ČSAV v Průhonicích a v Třeboni. V letech 1988–89 působil jako hostující profesor na Universität für Bodenkultur ve Vídni. V r. 1990 se vrátil na PřF UK, stal se vedoucím katedry botaniky, od r. 2008 je emeritním profesorem na UK a České zemědělské univerzitě v Praze.

Získal řadu ocenění. Prvním byl skautský kříž Za vlast 1939–1945, který obdržel v r. 1946 za ilegální skautské působení za války. Dále zmiňme např. prestižní Cenu Sultána Qaboose z r. 1993 (ekologickou Nobelovu cenu), kterou UNESCO uděluje za mimořádný celoživotní přínos v ochraně životního prostředí, nebo medaili Akademie věd ČR De scientia et humanitate optime meritis (1997).

● prof. Josef Michl, Ph.D. (*1939)

Josef Michl je výrazná osobnost světové chemie. Oblast jeho profesních zájmů je nesmírně široká; snad kromě biochemie není chemického oboru, v němž by nepůsobil a nedosáhl významných výsledků.

UČENÁ SPOLEČNOST

České republiky
1994–2019

Je vynikajícím teoretikem i experimentátorem, věnuje se např. makromolekulární chemii, fotochemii, molekulární elektronice, výzkumu směřujícímu k vývoji efektivních solárních článků, tvorbě molekulárních „stavebnic“, umožňujících mimo jiné tvorbu nanorotorů a nanomotorů.

Vystudoval chemii na PřF UK, byl doktorandem kvantového chemika Rudolfa Zahradníka v Ústavu fyzikální chemie ČSAV. Od r. 1965 pracoval dva roky na univerzitách v Houstonu a Austinu, poté odjel v r. 1968 na letní školu kvantové chemie do Norska a po srpnové okupaci zůstal v zahraničí – nejprve v Dánsku a následně se stal profesorem na univerzitě v Salt Lake City v USA. V r. 1986 přijal místo na University of Texas v Austinu, v r. 1991 přešel na University of Colorado v Boulderu, kde působí dodnes. Od r. 2006 pracuje také v Ústavu organické chemie a biochemie Akademie věd ČR.

V r. 1986 byl zvolen členem Národní akademie věd Spojených států amerických, jejíž chemickou sekci tvoří asi 160 nejvýznamnějších amerických badatelů v oboru.

1 Předsednictvo Učené společnosti České republiky ve slavnostní aule pražského Karolina. Uprostřed předsedkyně Blanka Říhová, zleva David Vokrouhlický, Petr Slavíček, 1. místopředseda Pavel Jungwirth, 2. místopředseda Zdeněk Havlas, vědecký tajemník Michal Anděl, František Čermák a Jan Štěpán

2 Ocenění studenti středních škol

3 Nositelé Medaile za zásluhy o rozvoj vědy – v první řadě zleva geobotanik Jan Jeník a chemik Josef Michl. Za nimi zleva ocenění učitelé Ivo Králíček, Vilém Koutník a nositel ceny v kategorii Mladší vědecký pracovník Juraj Fedor

4 Setkání zahájil svým projevem také prorektor Univerzity Karlovy a člen Učené společnosti ČR Jan Konvalinka.

5 Blanka Říhová a Jan Jeník

6 až 8 Předsedkyně Učené společnosti B. Říhová předává ceny studentkám středních škol – jejich práce se věnovaly oborům biologie – Veronice Babyrádové (obr. 6), Tereze Slavíkové (7) a Sáře Svobodové (8).

Je předsedou Mezinárodní akademie kvantově-molekulárních věd. V r. 1995 se stal členem Učené společnosti ČR, opakovaně byl nominován na Nobelovu cenu.

Ceny Učené společnosti ČR v kategorii Mladší vědecký pracovník

● Dr. Juraj Fedor (*1979) za významný vědecký přínos k experimentálnímu studiu interakcí elektronů s molekulami.

Rodák z Považské Bystrice se studijními i pracovními zkušenostmi z Rakouska a Švýcarska pracuje na rozhraní chemie a fyziky – jeho hlavní oblastí zájmu je transformace molekul a materiálů pomalými elektrony. Technologie založená na interakci elektronů s materiály patří např. k horkým kandidátům pro použití v nanolitografii – tištění elektronických součástek v měřítku nanometrů. Stále nejasná je role pomalých elektronů při poškození biologických molekul ionizujícím zářením. J. Fedor je mimořádný experimentátor, spojuje v sobě technickou zručnost s hlu-

bokým vhladem do problematiky. Do ČR přivedl novou oblast výzkumu, experimentální studium nízkoeenergetického elektronového rozptylu, pro které v Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR postavil aparatury představující světovou špičku v oboru. Publikuje v předních odborných časopisech, zároveň spolupracuje s několika technologickými firmami.

v kategorii Středoškolský student

● Veronika Babyrádová z Gymnázia a Střední odborné školy zdravotnické a ekonomické Vyškov vytvořila výukový set, zejména pro střední školy, zahrnující naše druhy jedovatých rostlin (skládá se z brožury, pexesa a deskové hry), jež dokumentuje její hluboké botanické znalosti i schopnosti didaktické.

● Jakub Dokulil z Gymnázia Brno, Křenová, se zabýval návrhem, počítačovou simulací a realizací optického modulu k autofokusaci koherencí řízeného holografického mikroskopu. Tento modul je vhodný pro studium některých biologických preparátů, kdy může poskytnout lepší kvalitu obrazu než standardní softwarová fokusace.

● Adam Křivka z Cyrilometodějského gymnázia a střední odborné školy pedagogické v Brně se věnoval početné skupině planetek, členům rodiny Eunomia, jež se nachází ve sluneční soustavě mezi Marsem a Jupiterem a jejíž dráha poukazuje na společný původ v kolizním rozpadu jednoho velkého mateřského tělesa. Odhadl stáří Eunomia na minimálně 500 milionů let.

● Kateřina Kudličková z Gymnázia Brno-Rečkovice získala cenu za výsledky vyšetření exprese genů kódujících proteiny asociované s agresivitou onemocnění chro-

nickou lymfatickou leukémií. Analyzovány byly vzorky DNA u 161 pacientů. Podle výsledků dochází účinkem proteinů k zastavení buněčného cyklu, indukci proteinů reagujících na stres a k apoptóze, programované buněčné smrti.

● Tereza Slavíková z Masarykova gymnázia, Příbor, převzala cenu za výsledky hodnocení 3 000 exuvií (svleček) vášek na vybraných stanovištích v přírodě a určení velikosti populace jednotlivých druhů. Její studie prokázala významný úbytek vášek na dané lokalitě a doporučila možná opatření k zachování ohrožené populace.

● Jakub Sochor z Gymnázia Blovce svou rozsáhlou maturitní práci na katedře jaderné chemie Fakulty jaderně-fyzikálního inženýrství ČVUT zaměřil na vývoj experimentálních technik pro manipulaci s izotopy prvků o velmi krátké době života, které budou využívány pro studium chemických vlastností supertěžkých prvků.

● Marco Souza de Joode z Gymnázia Nad Štolou, Praha 7, se ve své práci věnoval stelární astronomii, zejména se zaměřením na problematiku proměnných hvězd.

● Šimon Straka z Gymnázia a základní umělecké školy Šlapanice byl oceněn za studie v oblasti regionální historie. Pro práci Historie vápenictví a výroby cementu v Mokré u Brna získal množství cenného původního materiálu, včetně rozhovorů s pamětníky. Věnuje se také projektům experimentální archeologie. Učená společnost ČR ocenila, že výsledky bádání s vervou sdílí s širokou veřejností.

● Sára Svobodová z Gymnázia Botičská, Praha 2, se zabývala skupinou metabolických onemocnění zvaných porfyrie, a to především koproporfyrií, kterou má v rodině

dědičnou. Pomocí molekulárněgenetické diagnostiky zjistila, že mutaci na jednom z genů účastnících se tvorby hemu a zodpovědnou za koproporfyrin, jakou má sama, nese i maminka a babička, ne však otec, bratr nebo teta. Práce má vynikající úroveň, dotýká se aspektů vlastního onemocnění a jeho reflexe v kontextu molekulárním, patobiochemickým i klinickým.

● Václav Zvoníček z Gymnázia Brno, třída Kapitána Jaroše, studoval matematické algoritmy vhodné pro hledání dělitelů velkých čísel, a to zejména z hlediska jejich časové složitosti. Algoritmy naprogramoval a jejich účinnost testoval v případech čísel ve formě součinnu mnohaciferných prvočísel. Práce může mít dosah i pro šifrování a kybernetickou bezpečnost.

Cena Učené společnosti ČR pro pedagogy

● Ing. Vilém Koutník, CSc.

Od r. 1996 působí ve funkci ředitele Střední průmyslové školy chemické v Brně a má významnou zásluhu na jejích úspěších. Studenti se umísťují na předních místech v národních i mezinárodních přírodovědných soutěžích a 80 % absolventů pokračuje na VŠ. Klade důraz na propagaci přírodních věd už od mateřských škol a na práci s veřejností, udržuje i mezinárodní spolupráce.

9 V dopolední části veřejného shromáždění Učené společnosti ČR zazněla také přednáška Martina France z Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd ČR na téma Učené společnosti a české země od 18. století po dnešek.

Snímky: Z. Tichý, Knihovna AV ČR

Je členem Národní rady Unie školských asociací ČR, členem Rady Asociace středních průmyslových škol ČR a vedoucím chemické sekce této asociace. Kromě toho působí ve Správní radě Veterinární a farmaceutické univerzity Brno a ve Vědecké radě Fakulty hygieny potravin a ekologie VFU Brno.

● RNDr. PhDr. Ivo Králíček, Ph.D.

Od r. 1996 učí biologii, matematiku a vede seminář z biologie na Biskupském gymnáziu B. Balbína v Hradci Králové. Mnoho žáků dovedl k absolvování či vítězství v celostátním kole Biologické olympiády, některé i k medailím na Mezinárodní biologické olympiádě nebo k medaili na Přírodovědné olympiádě zemí Evropské unie (EUSO). Podílí se na organizaci BiO v ČR jako místopředseda její ústřední komise. Věnuje se i ekologické výchově. Na PřF Univerzity Hradec Králové vyučuje didaktiku biologie a biologické pokusy na školách.

Setkání členů Učené společnosti ČR, oceněných a hostů v Karolinu doprovodil vystoupením chlapecký pěvecký sbor Bonifantes. Se zajímavými přednáškami pak vystoupili Martin Franc z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR (na téma Učené společnosti a české země od 18. století po dnešek), Peter Moczo z Univerzity Komenského v Bratislavě (Najväčší problém slovenskej vedy), Václav Pačes z Ústavu molekulární genetiky AV ČR (Struktura a evoluce lidského genomu: Co nás činí lidmi?) a Jan Černý z Přírodovědecké fakulty UK (Krise identity – chimerismus na molekulární, buněčné i organismální úrovni).

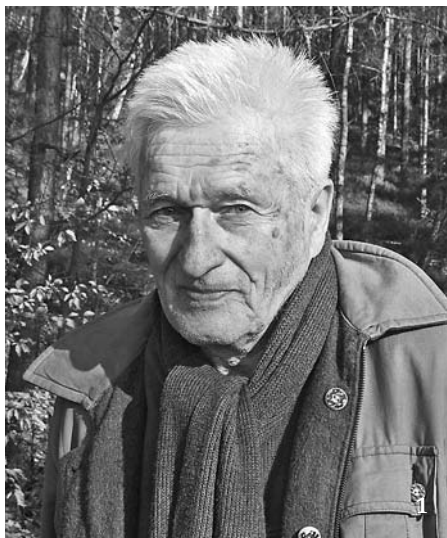
Více na <http://www.learned.cz>

Jan Andreska

Laudatio: Miroslav Honců osmdesátiletý

Biolog a ochránce přírody RNDr. Miroslav Honců se narodil 12. května 1939 v Praze v rodině vojáka z povolání. Otce následovala rodina do Kbel a poté do Milovic, kde Miroslav navštěvoval národní školu, měšťanskou školu pak v Lysé nad Labem a střední školu (tehdy nazývanou jedenáctiletka) v Nymburce. Počátky vztahu k biologii lze pozorovat poměrně záhy, s kamarádem Ivanem Solovkou začali lovit motýly a vytvářet sbírky v krabicích od bot. Důležité pro vývoj myšlení biologa se stalo bydliště, rodina byla ubytována na dnes již neexistující samotě Alexandrov, kde otec zastával funkci správce tří pěchotních střelnic. Podstatný vliv měl na jubilanta milovický poštovník Bohumil Rektořík, který se zabýval studiem brouků a pěstováním kaktusů.

Po maturitě v Nymburce (1956) se Miroslav přihlásil ke studiu biologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze a v přísném výběru (bylo přijímáno 40 studentů ze 400) začal studovat zoologii se zaměřením na entomologii. Mezi jeho učitele patřili věhlasní entomologové prof. Jan Obenberger (viz Živa 2014, 5: CVII–CVIII) a Karel Hůrka, ještě jako odborný asistent. K tomu absolvoval přednášky ze zoologie obratlovců u Waltera Černého a Vladimíra Hanáka (Živa 2011, 2: XVIII). Fakultu dokončil r. 1961 obhájením diplomové práce s názvem *Coleoptera nížinné louky* (svaz *Arrhenatheron elatioris*) u Čelákovice, a obdržel v té době udělovaný titul promováný biolog.

1 Miroslav Honců při jarním sčítání jeřábů popelavých (*Grus grus*), březen 2019. Foto R. Kopecký

Po promoci nastoupil v r. 1961 na místo biologa v Okresním muzeu v České Lípě (nyní Vlastivědné muzeum a galerie), a odsud byl povolán k dvouleté vojenské prezenční službě, absolvoval ji na letecké základně v Plzni. Od r. 1963 pracoval až do penzionování v r. 2018 v českolipském muzeu, kde zastával funkci i vedoucího přírodovědného oddělení a nyní zde působí jako dobrovolný spolupracovník.

Život muzejního biologa na okresní úrovni nebyval jednoduchý, a tak se M. Honců zabýval zoologií obratlovců i bezobratlých, absence botanika v muzeu ho časem vyučila i rostlinopisu. V letech 1965–92 měl funkci okresního konzervátora ochrany přírody, od r. 2002 působí jako člen strážce ochrany přírody Libereckého kraje. Také je členem několika vědeckých společností (entomologické, ornitologické a botanické). V letech 1982–84 absolvoval postgraduální studium ochrany přírody na Přírodovědecké fakultě UK a zakončil ho prací Rozšíření a bionomie výra velkého (*Bubo bubo*) na Českolipsku. Po rigorózním řízení získal titul RNDr.

Podstatná je jubilatova činnost publikační. Napsal kolem 200 odborných prací většinou s regionální tematikou o hmyzu, ptácích i rostlinách. Sám si nejvíce váží kapitoly o Ptačí oblasti Českolipsko v knize o významných ptačích oblastech ČR (Aventinum 2009), zoologické charakteristiky Ústeckého a Libereckého kraje v knihách Chráněná území ČR I. a III. (1999 a 2002), a dále přírodovědné části knihy Mimoň v zrcadle staletí (2012) a publikace o České Lípě (2018). V Živě se spoluautorsky podílel na článcích o ohrožených druzích vstavačovitých na Dokesku (1995, 2: 62–63) a o tesaříku alpském (*Rosalia alpina*; 2012, 5: 247–250).

Není bez zajímavosti, že Mírek je celoživotně výkonnostním šachistou. Šachy se naučil hrát v dětském věku od svého otce a od středoškolských studií se dohodně účastní turnajů a je nositelem první výkonnostní třídy. Zároveň neustává v biologické práci a udržuje si pozoruhodnou informovanost o zoologickém dění v regionu. Jeho rady a postřehy jsou zejména pro mladší generaci nedocenitelné. Patří mu naše díky i gratulace.